

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ

«КОНФЛІКТ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ»
(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни

підготовки бакалаврів/магістрів
напряму/спеціальності

_____ **01 Освіта, 013 Початкова освіта** _____
(шифр і назва напрямку, спеціальності)

Укладач програми: Гаврилюк І.Ю., викладач кафедри педагогіки та психології ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки та психології
Протокол № 1 від „28” серпня 20 18 року

Завідувач кафедри _____

(підпис)

к. п. н. Маргітич К. Є.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Конфлікт у педагогічному процесі» складена відповідно до навчального плану підготовки бакалаврів/магістрів напрямку (спеціальності) «013 Початкова освіта»

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: опанування студентами знань щодо сучасних напрямів досліджень у конфліктології в цілому і, зокрема, в педагогічній конфліктології.

Міждисциплінарні зв'язки: вікова та педагогічна психологія, соціальна психологія, теорія та практика комунікації, комунікація у професійній діяльності, педагогічне спілкування.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета** викладання навчальної дисципліни «Конфлікт у педагогічному процесі» є формування у студентів потреби професійного саморозвитку в напрямку управління конфліктами, а також набуття ними умінь діагностувати, контролювати, управляти та вирішувати конфліктних ситуацій з учасниками освітнього процесу; позитивно сприймати конфлікт і прагматично його використовувати у педагогічній діяльності; уникати авторитарності, об'єднуючи вчителів початкової школи та учнів для спільного розв'язку проблеми.

1.2. **Основне завдання** вивчення дисципліни «Конфлікт у педагогічному процесі» є: ознайомити студентів зі специфічними особливостями педагогічного конфлікту та механізмами його виникнення в соціально-педагогічному середовищі, у тому числі й вузівському; проаналізувати різні способи вирішення педагогічних конфліктів; виробити уміння прогнозувати виникнення педагогічного конфлікту; з'ясувати технології конструктивного розв'язання конфліктів; залучити магістрантів до досліджень конфліктогенів у сучасній початковій школі та шляхів їх усунення.

1.3. Згідно з вимогами освітньої програми студенти повинні:

знати:

- основні історичні етапи розвитку конфліктологічної теорії та категорії конфліктології;
- специфічні особливості конфліктів у соціально-педагогічному процесі;
- сутність і структуру педагогічного конфлікту, його особливості та характеристики, діагностику;
- типологію педагогічних конфліктів, їх динаміку;
- основні стилі поведінки в конфліктній ситуації та способи конструктивного вирішення соціально-педагогічного конфлікту;
- особливості комунікаційних процесів всіх рівнів;
- особливості внутрішньоособистісних та міжособистісних конфліктів;
- сучасні технології управління конфліктами;

вміти:

- аналізувати конфліктні ситуації, визначати конфліктну проблему, учасників конфлікту, явні і приховані інтереси та побоювання;
- аналізувати конфліктогени (комунікативні, цільові, змістові, технологічні тощо) педагогічної системи;
- прогнозувати виникнення конфлікту в педагогічному середовищі;
- визначати фазу конфлікту;
- складати карту педагогічного конфлікту з відповідним прогнозуванням наслідків
- конструктивно розв'язувати педагогічні конфлікти різними способами;
- вибирати оптимальний стиль поведінки у конфліктній ситуації;
- ефективно управляти педагогічним конфліктом;

- створювати сприятливі умови для спілкування та встановлення взаємовідносин і взаєморозуміння з іншими людьми.

Дана навчальна дисципліна є теоретичною та практичною основою сукупності знань та вмінь, що формують профіль фахівця в галузі педагогічної діяльності та практичної психології.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години/4 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль I. Конфліктологія – інтегративна галузь наукових знань про конфлікт

Змістовий модуль 1. ХАРАКТЕРИСТИКА КОНФЛІКТУ ЯК ПРЕДМЕТУ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема 1. Конфліктологія: наука і мистецтво

Конфліктологія як наука і мистецтво. Предмет і завдання конфліктології. Зв'язок конфліктології з іншими науками. Поняттєвий апарат конфліктології. Поняття конфлікту. Суперечності – основи конфлікту. Конфлікт як форма взаємодії соціальних суб'єктів. Об'єкт і предмет конфлікту. Класифікація конфліктів.

Тема 2. Сутність і структура конфлікту

Визначення конфлікту. Структура конфлікту. Моделі конфліктів. Об'єктивні та суб'єктивні фактори конфлікту. Межі поширення конфлікту.

Тема 3. Основні типи і види та функції конфлікту

Потенційний, істинний, хибний конфлікт. Реалістичний та нереалістичний конфлікт. Внутрішньо-особистісний, міжособистісний, міжгруповий конфлікт. Типологізація конфліктів: за способом розв'язання (насильницькі, ненасильницькі), за сферами прояву (політичні, соціальні, економічні, організаційні), за спрямованістю впливу (вертикальні, горизонтальні), за мірою виявленості (відкриті, приховані), за потребами (когнітивні, конфлікти інтересів) тощо.

Змістовий модуль 2. МЕХАНІЗМИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Тема 4. Передумови виникнення та стадії розвитку конфлікту

Типові причини виникнення конфліктів. Конфліктна ситуація та інцидент як передумови виникнення конфлікту. Стадії розвитку конфлікту (передконфліктна, власне конфлікт, розв'язання конфлікту, післяконфліктна). Динаміка конфлікту з урахуванням деформації взаємин його учасників. Ескалація конфлікту. Реверсія конфлікту. Форми, результати й критерії вичерпаності конфлікту.

Тема 5. Змістовий та структурний аналіз конфлікту

Універсальна схема понятійного опису конфлікту: сутність, класифікація, структура, функції, генеза, еволюція, динаміка, системно-інформаційний опис, запобігання, розв'язання, дослідження й діагностика. Стратегії вирішення конфліктів.

Модуль II. Конфлікти у педагогічній взаємодії

Змістовий модуль 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНФЛІКТОЛОГІЇ

Тема 6. Особливості педагогічних конфліктів

Конфлікт у педагогічному процесі: сутність поняття, структура, функції, фази протікання. Роль і значенні педагогічного конфлікту в особистісному розвитку. Позитивні і негативні функції конфлікту в міжособистісних стосунках. Специфічні особливості конфлікту в освіті. Типи міжособистісних стосунків в освітньому закладі. Підсистеми міжособистісних стосунків у системі освіти: «Дорослий – дорослий», «Дорослий – дитина», «Дитина – дитина». Типи шкільних конфліктів залежно від їх сторін. Класифікація педагогічних конфліктів

Тема 7. Причини педагогічних конфліктів

Об'єктивні причини педагогічних конфліктів. Суб'єктивні причини педагогічних конфліктів. Стили педагогічного спілкування. Типи конфліктних учнів.

Змістовий модуль 4. ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА КОНСТРУКТИВНОГО ВИРІШЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Тема 8. Поведінка педагога як засіб управління конфліктами.

Загальні правила конструктивної поведінки вчителя в конфліктній ситуації. Конфліктологічний стандарт поведінки педагога. Психологічний аналіз конфліктних ситуацій у взаємодії вчителя з учнями.

Тема 9. Способи вирішення конфліктів на різних рівнях освітньої підсистеми.

Сутність процесів розв'язання та врегулювання конфліктів. Правила розв'язання конфліктів. Типові помилки при розв'язанні конфліктів. Конструктивний інструментарій розв'язання конфліктів. Посередництво у врегулюванні конфліктів. Переговори, дискусії, дебати як засоби врегулювання конфліктів. Способи вирішення конфліктів у діаді «педагог –учень», «педагог-батьки», «педагог-адміністрація», «учень-учень», «учень-батьки», «учень-адміністрація». Евристичні методи вирішення педагогічних конфліктів. Підтримка співпраці як універсальний спосіб запобігання конфліктам. Гумор як засіб попередження конфлікту. Психотерапевтичні методи попередження і вирішення педагогічних конфліктів.

3. Рекомендована література

Нормативно-правова база

1. Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), зі змінами 2019 р. Про вищу освіту <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Закон України «Про вищу освіту» Від 01.07.2014 року № 1556-VII // [Електронний ресурс] : [Режим доступу] – <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/average>.
4. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/average>.
5. Закон України «Про освіту» (2017 р.), зі змінами 2019 р. «Про освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Закон України «Про позашкільну освіту» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/average>.
7. Закон України «Про професійно-технічну освіту» // Освіта в Україні. Нормативна база (3-є вид., змін. та доп.) / Пашутинський Є.К. – К.: КНТ, 2007. – 520 с.
8. Концепція «Нова українська школа» (2016 р.) / Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.)
9. Концепція Нової української школи <https://www.kmu.gov.ua/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed>)
10. Концепція розвитку педагогічної освіти (2018 р.) / Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>)
11. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf.

12. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року
<https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

13. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»
<https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

14. Указ Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти у XXI столітті» (2002 р.) /Про національну доктрину розвитку освіти у XXI столітті
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

Основна література:

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI столітті) – К.: Райдуга, 1994. – с. 33–36.
2. Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) / Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>. та ін.
3. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика. / [С.У.Гончаренко, Н.Г.Ничкало, В.Л.Петренко та ін.]; За ред. Н.Г.Ничкало; АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, Технол. ун-т Поділля. – Хмельницький, 2002. – 334 с.
4. Березовська Л.І. О.С.Юрков. Психологія конфлікту: навчально-методичний посібник /Л.І.Березовська, О.С.Юрков. - Мукачево: МДУ, 2016. - 201 с.
5. Галузяк В.М., Холковська І.Л. Педагогічна конфліктологія: навч. посібн./Галузяк В.М., Холковська І.Л.Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – 208 с.
6. Долинська Л. В. Психологія конфлікту : навч. посібн. / Л. В. Долинська, Л. П. Матяш-Заяц. – К.: Каравела, 2010. – 304 с.
7. Дурманенко Є. Конфлікти в педагогічному процесі / Є. Дурманенко. – Луцьк : Вежа, 2003 – 313 с.
8. Ємельяненко Л. М. Конфліктологія : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Петюха, Л. В. Торгової, Л. М.
9. Ємельяненко, А. М. Гриненко. – К. : КНЕУ, 2005. – 315 с.
10. Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів / А. Т. Ішмуратов. – К. : Наук. думка, 1996. – С. 71-83.
11. Коваль І.А. Учбові конфлікти: психологічні аспекти / І.А. Коваль. – К. : Видавництво ТЕКА, 2002. – 68 с.
12. Конфліктологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / Л. М. Герасіна, М. І. Панов, Н. П. Осіпова та ін. ; за ред. Л. М. Герасіної та М. І. Панова. – Харків : Право, 2002. – 256 с.
13. Кушнірук Т. Д. Методика діагностики стратегій розв'язання конфліктних ситуацій Д. Джонсона і Ф. Джонсона / Т. Д. Кушнірук // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – № 5. – С.24–25.
14. Матвійчук О.С. Як навчити школярів розв'язувати конфлікти / О.С. Матвійчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – №1. – С. 10–14.
15. Пірен М. І. Основи конфліктології / М. І. Пірен. – 2-ге вид. – К., 1997. – С. 40–54.
16. Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навчальний посібник / Н.І. Пов'якель, Г.В. Ложкін. – К. : ВД «Професіонал», 2000. – 416 с.
17. Прибутько П. М. Конфліктологія: навч. посібн. / П. М. Прибутько, Р. В. Михайленко, Л. М. Дубчак та ін. – К. : КНТ, 2010. – 136 с.
18. Садова Ірина. Психолого-педагогічні чинники виникнення педагогічних конфліктів у системі “вчитель-учні” початкової школи: [монографія] / Ірина Садова. – Дрогобич : Посвіт, 2014. – 184 с.

Допоміжна література:

1. Безпальча Р. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі / Р. Безпальча. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. – 96 с.
2. Кан-Калік В. А. Вчителю про спілкування / В. А. Кан-Калік. – К., 1987. – 190 с.
3. Максимова Н.Ю. Як порозумітися зі своїми дітьми / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна // Конфліктологія для батьків. Методичні роботи. – К.: "ВПІОЛ", 2004. – 218 с.
4. Мілютіна К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу : навч. посіб. / К.Л. Мілютіна. – К. : МАУП, 2004. – 192 с.
5. Психодіагностика: навч. посібн. / І. М. Галян. – К. : Академвидав, 2009. – 464 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання:

У кінці семестру студенти пишуть підсумкову контрольну роботу (залік).

5. Засоби діагностики успішності навчання

Навчальні досягнення студентів перевіряються з використанням поточного і підсумкового контролю.

Для контролю засвоєння навчального матеріалу у рамках аудиторної роботи проводиться усне опитування, перевіряється виконання домашнього завдання студентами.

У кінці кожного модуля проводяться модульні контрольні роботи.